

1.10. Новітні дослідження у галузі онтології, філософії релігії, моралі та культури

Борейко Ю. Г.
yboreiko71@gmail.com

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри політології та публічного управління
ВНУ імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

РЕЛІГІЙНИЙ ДОСВІД У ПАРАДИГМІ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Сучасна аналітична філософія – розгалужений та багатогранний філософський рух, послідовники якого осмислюють тотожні філософські проблеми подекуди з діаметрально протилежних позицій. З цієї причини характеристика аналітичної філософії з точки зору конкретних змістових положень, які не поділяються всіма послідовниками, складає певні труднощі. Водночас аналітична філософія продовжує класичні традиції раціонального аналізу, на основі якого осмислюються філософські твердження, зокрема релігійного характеру.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей осмислення проблеми релігійного досвіду «апологетами» і «новими атеїстами» в рамках сучасної аналітичної філософії.

У філософії релігії аналітичної традиції також спостерігається тематичне розмаїття підходів та багатогранна дослідницька активність представників цього напрямку. Така ситуація зумовлює складнощі у визначенні релігійного досвіду, адже тлумачення цього феномена супроводжується взаємними гострими дискусіями представників декількох напрямків. Водночас, незважаючи на наявність різних підходів та положень, які не поділяються усіма дослідниками, використання інструментарію та аргументації аналітичної філософії забезпечує досягнення поставленої у дослідженні мети.

Феномен релігійного досвіду осмислюється самостійними школами і напрямками аналітичної філософії, які характеризуються власним колом проблем

та набором типових підходів до їхнього розв'язання. Так, у рамках концептуальних змагань «апологетів» релігійного досвіду і «нових атеїстів» використовуються концепти релігійного універсалізму, релігійного плюралізму, сциєнтичного обґрунтування віри, доказового статусу релігійного досвіду.

«Захисники» релігійного досвіду виправдовують ідею існування Бога та вбачають у релігійному досвіді аргумент переконань віруючих певної релігійної традиції. Показовим є розуміння релігійного досвіду, в основі якого лежить ідея справжнього характеру досвіду доти, доки він не підлягає сумніву. На думку Р. Свінборна, релігійний досвід не має очевидних проявів, що призвело б до розкриття намірів Бога та обмеження свободи вибору людини між добром і злом. Розмиті межі релігійного досвіду дають підставу вважати його переживанням, яке суб'єкт уявляє як переживання Бога. Запропонована Р. Свінборном класифікація релігійного досвіду ґрунтується на сприйнятті останнього за допомогою основних людських відчуттів. При цьому відчуття як джерело емпіричного досвіду не є безумовною передумовою релігійного досвіду, тому він опосередковується або не опосередковується чуттєвим переживанням. Суб'єкт може остаточно не розуміти, до якого різновиду належить його релігійний досвід [3].

Своєю чергою, «нові атеїсти» вирізняються низькою методологічною спроможністю аргументації, апелюванням до толерантності, використанням порівнянь та прикладів, що апріорі нівелюють почуття віруючих, принижуючи їх як носіїв релігійного світогляду. Як і інші представники «нового атеїзму» С. Гарріс вказує на паразитарний характер релігії, що нагадує інфекційну хворобу. Якщо не дотримуватися правил безпеки, можна поставити під удар себе та інших членів суспільства. З огляду на це віруючі є носіями поглядів, які містять потенційні ризики для інших. Результатом міркувань С. Гарріса є висновок про ототожнення релігії з шаблоном мислення, яке спонукає людину до сприйняття застарілих догм, що перешкоджають розвитку [1].

Більш виваженою позицією щодо проблеми релігійного досвіду вирізняється В. Льюїс, який проаналізував та ретельно систематизував

проблемні аспекти у поглядах «апологетів» і «нових атеїстів», ґрунтуючись не на емоційних категоричних судженнях, а на об'єктивних твердженнях [3]. У новому атеїзмі, як зазначає В. Лёффнер, теїзм може сприйматися як хибна безальтернативна передумова або як певна ймовірність. Дослідник обґрунтував фундаментальні стратегії критики релігії, згідно з якими релігійні переконання є позбавленими смислу, неправильними з огляду на суперечливий характер, неповноцінними з точки зору обґрунтування, небезпечними за змістом, а також виступають продуктом хибних когнітивних механізмів.

Представники «нового атеїзму», за твердженням В. Лёффнера, окреслені стратегії використовують у своїх теоретичних конструкціях. Атеїсти нового покоління характеризуються також істотними недоліками в дискусії, яка не вирізняється належним науковим рівнем. Так, нерідко «нові атеїсти» зловживають наведенням прикладів у формі карикатур, демонструють обмежені знання у сферах теології та філософії релігії, схильність до вибору беззмістовних тем для обговорення. Звичною практикою є ілюстрація обмеженості та фальшивості віруючих, а релігії – як джерела зла. Прикметно, що прихильники «нового атеїзму» доводять помилкову тезу про те, що проблема існування Бога є предметом вивчення науки [3].

Отже, в рамках сучасної аналітичної філософії «апологети» наполягають на вірогідності релігійного досвіду, тоді як «нові атеїсти» акцентують увагу на тому, що релігія забороняє критику, виявляє нетерпимість та претензії на абсолютну істину.

Використана література:

1. Harris S. The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason. New York: W. W. Norton & Company, 2004. 336 p.
2. Löffler W. How new is «New Atheism»? URL: <https://www.uibk.ac.at/philtheol/loeffler/zagreb/zagreb2012colour2pp.pdf>
3. Swinburne R. Faith and Reason. Oxford: Clarendon Press, 2005. 278 p.